

Bài 16

LIÊN XÔ XÂY DỰNG CHỦ NGHĨA XÃ HỘI
(1921 – 1941)

(2 tiết)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

1. Kiến thức

Giúp HS nắm được :

– Vì sao nước Nga Xô viết phải thực hiện *Chính sách kinh tế mới*, nội dung chủ yếu và tác động của chính sách này đối với nước Nga.

– Những thành tựu chính của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô (1925 – 1941).

2. Tư tưởng

Giúp HS nhận thức được sức mạnh, tính ưu việt của chế độ xã hội chủ nghĩa đồng thời có cái nhìn chính xác, đúng đắn về những sai lầm, thiếu sót của những nhà lãnh đạo Liên Xô trước đây trong công cuộc xây dựng CNXH. Tránh không để các em ngộ nhận, phủ định quá khứ lịch sử và những thành tựu vĩ đại của CNXH đã được xây dựng bằng sức lao động quên mình, thậm chí bằng xương máu, của những người dân Liên Xô trong thời kì lịch sử này.

3. Kỹ năng

Giúp HS bước đầu tập hợp tư liệu, sự kiện lịch sử để nhìn nhận, đánh giá bản chất của sự vật, hiện tượng (từ các chính sách, việc làm của chính phủ đến việc hiểu rõ tính ưu việt, bản chất của chế độ xã hội chủ nghĩa).

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

– Cần làm rõ những khó khăn về kinh tế, chính trị của nước Nga Xô viết khi bắt đầu công cuộc xây dựng CNXH, đồng thời cũng là bối cảnh dẫn đến việc phải thay đổi chính sách kinh tế cho phù hợp với tình hình : chuyển từ Chính sách cộng sản thời chiến sang Chính sách kinh tế mới (NEP).

– Về Chính sách kinh tế mới và công cuộc khôi phục kinh tế, GV chỉ nên đi vào những nội dung chính, đồng thời làm rõ : với việc thực hiện nền kinh tế nhiều thành phần, trong đó có kinh tế tư nhân, đã đẩy mạnh sản xuất, phát triển lưu thông hàng hoá, làm nền kinh tế phục hồi và phát triển nhanh chóng. Chính sách kinh tế mới là sự đổi mới sáng tạo của Lê-nin và đất nước Xô viết. Đảng Cộng sản Việt Nam đã chú ý vận dụng những kinh nghiệm đó trong quá trình đổi mới.

– Về công cuộc xây dựng CNXH ở Liên Xô, GV cần lưu ý đến xuất phát điểm của Liên Xô khi bắt đầu quá trình này. Là một nước nông nghiệp lạc hậu, lại nằm trong vòng vây thù địch của chủ nghĩa tư bản và luôn luôn bị đe dọa trước sự tấn công về quân sự của các thế lực thù địch, muốn xây dựng CNXH, trước tiên Liên Xô phải có khả năng độc lập về kinh tế, phải tự trang bị máy móc, thiết bị cần thiết cho nền kinh tế và củng cố quốc phòng. Vì vậy, công nghiệp hoá XHCN là nhiệm vụ mở đầu cho công cuộc xây dựng CNXH và thực

hiện đường lối ưu tiên phát triển công nghiệp nặng mà trọng tâm là ngành công nghiệp chế tạo máy, công nghiệp năng lượng và công nghiệp quốc phòng.

– Về tập thể hoá nông nghiệp, trước đây chúng ta thường coi đây là một biện pháp mang ý nghĩa phổ biến của thời kì quá độ. Tuy nhiên đến nay đã có nhiều ý kiến khác nhau về vấn đề này ; do vậy chỉ nên trình bày ngắn gọn như SGK đã nêu.

– Khi đề cập đến những thành tựu của công cuộc xây dựng CNXH ở Liên Xô (1925 – 1941), GV nên trình bày một cách toàn diện những biến đổi về kinh tế, văn hoá, xã hội (có so sánh với tình hình nước Nga đầu thế kỉ XX) để HS thấy rõ sự phát triển nhanh chóng của Liên Xô dưới chế độ XHCN. Tuy nhiên, cũng cần nêu lên những sai lầm, thiếu sót của những người lãnh đạo Đảng và Nhà nước Liên Xô lúc bấy giờ.

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU CẦN CHO BÀI GIẢNG

1. Bản đồ Liên Xô.
2. Tranh ảnh về công cuộc xây dựng CNXH ở Liên Xô.
3. Một số tư liệu, mẩu chuyện về xây dựng kinh tế, văn hoá ở Liên Xô thời kì 1925 – 1941.

IV – GỢI Ý THỰC HIỆN BÀI GIẢNG

1. Giới thiệu bài mới

Đây là bài có hệ thống kiến thức gắn với bài trước nên GV có thể mở đầu bằng việc nhắc lại những nét lớn của tình hình nước Nga sau Cách mạng tháng Mười và sự chuyển tiếp của công cuộc xây dựng chế độ mới.

2. Dạy và học bài mới

Mục I – Chính sách kinh tế mới và công cuộc khôi phục kinh tế (1921 – 1925)

– Trước hết cần nêu tình hình khó khăn, kiệt quệ của nước Nga khi bước vào thời kì xây dựng đất nước. GV sử dụng bức áp phích năm 1921 ở nước Nga : "Chúng ta tuyên chiến với hậu quả của chiến tranh" để HS quan sát, nhận xét và trả lời câu hỏi nêu ở dưới : "Bức tranh nói lên điều gì ?" (Gợi ý : Đây là bức tranh của một họa sĩ vô danh được phổ biến rộng rãi ở Nga năm 1921, ghi lại

hình ảnh kiệt quệ của nước Nga sau chiến tranh : đói rét, bệnh tật, nhà máy công xưởng bị tàn phá, bạo loạn ở nhiều nơi... Phía bên trái là hình ảnh những người công nhân, nông dân, chiến sĩ tay búa, tay rìu quyết tâm tuyên chiến với hậu quả của chiến tranh, xây dựng lại đất nước...). GV cần sử dụng bức áp phích này như một nguồn cung cấp thông tin cho HS về tình hình nước Nga sau chiến tranh.

– Cần nêu rõ những nội dung quan trọng nhất của *Chính sách kinh tế mới* (bãi bỏ chế độ trưng thu lương thực thừa, thay thế bằng việc thu thuế lương thực, thực hiện tự do buôn bán, cho phép tư nhân mở các xí nghiệp nhỏ, khuyến khích tư bản nước ngoài đầu tư, kinh doanh...). Có thể cho HS thấy rằng những biện pháp này nhằm thực hiện điều quan trọng nhất đối với nước Nga lúc này là đẩy mạnh sản xuất, phát triển lưu thông hàng hoá.

– GV có thể đặt câu hỏi để HS tự nhận xét về tác động của *Chính sách kinh tế mới* đối với nước Nga. (Gợi ý : các ngành kinh tế phục hồi phát triển nhanh chóng, đời sống nhân dân được cải thiện ; năm 1925, sản lượng công – nông nghiệp đạt mức xấp xỉ trước chiến tranh).

– Cuối mục, GV nêu ngắn gọn việc thành lập Liên bang Cộng hoà XHCN Xô viết tháng 12 – 1922 như đã nêu trong SGK.

Mục II – Công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô (1925 – 1941)

– GV cần nêu rõ sau khi hoàn thành nhiệm vụ khôi phục kinh tế, Liên Xô vẫn là nước nông nghiệp lạc hậu, vì thế muốn xây dựng chế độ xã hội mới phải mở đầu bằng việc thực hiện *công nghiệp hoá XHCN* theo đường lối ưu tiên phát triển công nghiệp nặng (có thể giải thích về các ngành công nghiệp nặng được chú trọng ở Liên Xô lúc đó theo phần chữ nhỏ trong SGK). Đây chỉ là bước khởi đầu của quá trình công nghiệp hoá, một nhiệm vụ trung tâm trong thời kỳ đầu xây dựng CNXH.

– Nêu ngắn gọn việc thực hiện tập thể hoá nông nghiệp theo tinh thần SGK đã viết và nêu rõ đây là một trong những biện pháp mà Liên Xô đã thực hiện trong thời kỳ đầu xây dựng CNXH.

– GV trình bày để HS nắm được công cuộc xây dựng CNXH ở Liên Xô được thực hiện qua các kế hoạch 5 năm với những mục tiêu cụ thể. Không nên đi sâu vào từng kế hoạch 5 năm mà chỉ nêu các kế hoạch được hoàn thành trước thời hạn.

– Đưa ra một số tư liệu lịch sử (phong trào thi đua Xta-kha-nốp, việc xây dựng nhà máy thủy điện Đơ-nhi-ép, chuyên sản xuất máy kéo ở Liên Xô...), kết hợp với việc cho HS quan sát hai bức tranh trong SGK để các em có nhận xét về công cuộc xây dựng CNXH ở Liên Xô thời kì này.

– GV nêu vấn đề những biến đổi về xã hội, văn hoá, giáo dục ở Liên Xô trong thời gian này (có thể gợi ý để các em so sánh với tình hình nước Nga đầu thế kỉ XX đã học ở bài trước).

– Cuối cùng, GV nêu một vài sai lầm, thiếu sót của những người lãnh đạo Đảng và Nhà nước Liên Xô trong thời gian này (thiếu dân chủ dẫn tới việc xử oan cho nhiều người, có tư tưởng nóng vội trong việc xây dựng CNXH...).

Sơ kết bài học

GV có thể cùng HS điểm lại những sự kiện chính của lịch sử nước Nga từ năm 1917 đến năm 1941, khi bắt đầu cuộc chiến tranh vệ quốc vĩ đại, trong đó nổi lên những thành tựu xây dựng chủ nghĩa xã hội trong vòng vây của đế quốc, biến Liên Xô từ một nước kém phát triển thành nước công nghiệp phát triển hàng đầu thế giới.

Gợi ý trả lời các câu hỏi và bài tập

1. Dựa vào SGK, nêu nội dung chủ yếu của NEP.
2. Đây là câu hỏi có tính chất tổng hợp (HS dựa vào đoạn cuối bài viết của SGK để nêu các biến đổi về kinh tế, chính trị, văn hoá, xã hội từ năm 1921 đến năm 1941 của đất nước Xô viết).

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Về các kế hoạch 5 năm đầu tiên xây dựng CNXH ở Liên Xô

Các công trường xây dựng mới của các kế hoạch 5 năm đầu tiên đều bắt đầu giống nhau : từ lều bạt, nhà hầm, lán gỗ và những người công nhân với công cụ chủ yếu là xẻng, cuốc chim, xà beng, xe ba gác... Những con người đó đã thực hiện thắng lợi kế hoạch của Lê-nin về điện khí hoá nước Nga. Vượt qua gió lạnh và bão tuyết, trong vòng chưa đầy 5 năm (1928 – 1932), họ đã xây dựng nhà máy thủy điện Đơ-nhi-ép lớn nhất châu Âu lúc đó mà các chuyên gia

nước ngoài cho rằng phải mất ít nhất 8 năm mới xây dựng xong. Bằng đôi tay của mình, họ đã xây dựng nên những lò cao của nhà máy liên hợp luyện kim Ma-nhi-tô-goóc, đến năm 1932 đã sản xuất hàng triệu tấn thép.

... Ngày 31 – 8 – 1935, người thợ mỏ A.Xta-kha-nốp ở mỏ than Đô-nhét-xơ đã khai thác được 102 tấn than trong 1 ca, gấp 14 lần định mức, lập kỉ lục về năng suất khai thác than. Kỉ lục của Xta-kha-nốp đã trở thành tia lửa thổi bùng lên ngọn lửa của phong trào thi đua rộng khắp trong cả nước. Phong trào thi đua Xta-kha-nốp đã lôi cuốn hàng triệu người lao động ở Liên Xô.

... Chỉ sau Cách mạng tháng Mười, máy kéo mới được chế tạo ở đất nước Xô viết. Khi hai nhà máy chế tạo máy kéo được xây dựng, bước vào sản xuất ở Xta-lin-grát và Khác-cốp, hàng năm hơn 100 000 máy kéo được đưa về nông thôn, thực hiện điều mà Lê-nin đã từng mơ ước.

(Theo : A. Nê-na-rô-cốp. Sđd, tr. 353 – 355)